

Löner och administrativa kostnader inom personlig assistans

Kreicbergs

UTREDNING & OPINION

Innehåll

Inledning.....	3
Löner.....	4
Fördelning mellan löne- och administrationskostnader	7

Kreicbergs

UTREDNING & OPINION

Inledning

Under 1994 infördes rätten till personlig assistans för att öka jämlikheten mellan funktionshindrade och andra. En allt större andel av den personliga assistansen utförs av privata företag som precis som kommunerna finansieras genom ett schablonbelopp som betalas ut per timme för utförd assistans.

Trots att lönsamheten i många privata assistansföretag är relativt låg har det på senare tid hävdats att de privata utförarna är överkompenserade i dagens system.¹ Det hävdas att assistenternas löner är lägre i de privata företagen än i kommunerna och att administrationskostnaderna är alltför höga.

I denna rapport har vi analyserat dessa påståenden. I det första avsnittet studerar vi de uppgifter som finns om lönenivån bland privata assistansanordnare och i kommuner. I den andra delen granskar vi vad de administrativa kostnaderna består av och hur de utvecklats över tid.

Rapporten har författats av *Kreichbergs Utredning & Opinion AB* på uppdrag av branschorganisationen *Personlig assistans inom Vårdföretagarna*.

¹ Se bland annat "Förändrad assistansersättning – en översyn av ersättningsystemet", SOU 2014:9

Löner

I både Assistansersättningsutredningens slutbetänkande² och i en rapport om assistansmarknaden från ISF³ hävdas att timlönerna är högre för kommunalt anställda personliga assistenter än för dem i privata företag. Med anledning av detta hävdas att de privata företagen är överkompenserade med dagens schablonbelopp. Samtidigt saknas det säkra uppgifter över löneläget för personliga assistenter. I SCBs data⁴ över löner för olika yrkesgrupper ingår personliga assistenter i en större grupp med bland annat vårdbiträden.

När Assistansersättningsutredningen drar slutsatsen att lönerna är högre för kommunalt anställda assistenter baseras det på att normalarbetstiden i SKL kollektivavtal med kommunal är 165 timmar medan det är 172 timmar i Vårdföretagarnas avtal med kommunal. Med ledning av att Försäkringskassan uppskattat den genomsnittliga timlönen till 131,24 för personliga assistenter, drar Assistansersättningsutredningen slutsatsen att en genomsnittlig månadslön ligger på 21 655 kronor ($131,24 \cdot 165 = 21\,655$). Utredningen visar att om de privat anställda får denna månadslön blir deras timlön endast 125,90 kronor ($21\,655 / 172 = 125,9$). Detta eftersom normalarbetstiden i kollektivavtalet för de privata assistansanordnarna är på 172 timmar.

Det är givetvis korrekt att om två grupper får en lika hög månadslön men där grupp A arbetar fler timmar än grupp B så har grupp B en högre timlön. Men det som saknas i Assistansersättningsutredningen är belegg för att månadslönen verkligen är lika hög för kommunalt anställda assistenter som för privatanställda. Månadslönen på 21 655 är bara ett uppskattat genomsnitt för samtliga assistenter.

Assistansersättningsutredningen har även genomfört en egen undersökning av lönerna och kostnaderna för personlig assistans bland kommuner, privata företag och kooperativ. Resultatet av denna undersökning visade att timlönerna i kommunerna låg betydligt högre än i kooperativ och privata företag.

Tabell 1 Mediangrundlön i kronor per timme

Kommuner	152,5
Kooperativ	122,5
Privata företag	125,1

Källa: Assistansersättningsutredningen

Om dessa uppgifter är korrekta skulle det innebära att om både en kommunalt och en privat anställd personlig assistent arbetade 165 timmar under en månad, skulle den kommunalt anställde tjäna cirka 4 500 kronor mer.

Samtidigt påpekar även utredningen att uppgifterna är osäkra. Timlönerna i kommunerna är betydligt högre än vad som framkommer i andra källor. Dessutom påpekas det även i utredningen att

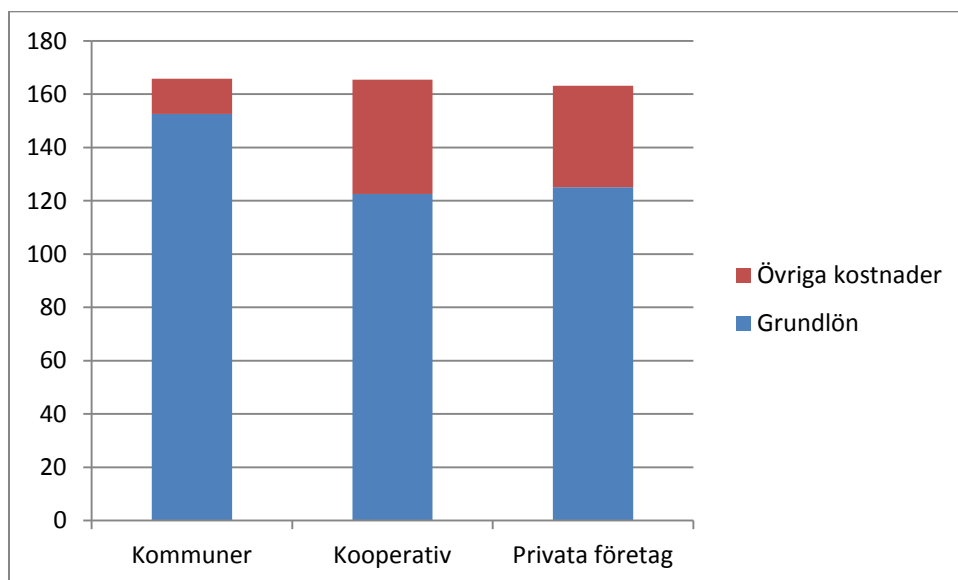
² SOU 2014:9

³ Assistansmarknaden, Rapport 2012:12, ISF.

⁴ Strukturlönestatistiken

flera uppgiftslämnare haft svårt att särskilja olika kostnadsposter. Ett tecken på det är att motsatt bild framkommer när utredningen tillfrågar anordnarna om övriga kostnader. Dessa är betydligt högre i kooperativ och privata företag. Om lönerna och övriga kostnader läggs ihop framgår det kostnaderna är likartade hos de olika grupperna av anordnare.

Diagram 1

Källa: Assistansersättningsutredningen

Samtidigt är det förvånande att utredningen använder den egna undersökningen av månadslöner i analysen när de själva påpekar bristerna i dem som både består av låg svarsfrekvens och sammanblandning av kostnadsposter. Det finns ändå möjligheter att få en relativt god uppskattning av löneläget för personliga assistenter i privat respektive kommunal sektor. I SCBs strukturlönestatistik ingår personliga assistenter i yrkesgrupp 5133 tillsammans med vårdbiträden. SCB skiljer i sin statistik mellan arbetare och tjänstemän, där arbetarnas löner anges per timme medan tjänstemännens löner redovisas som månadslöner. Inom denna yrkesgrupp i den privata sektorn räknas cirka 35 300 privatanställda som arbetare medan 32 000 räknas som tjänstemän. Lönen för både arbetare och tjänstemän redovisas i tre nivåer.

Tid och prestationslön

Här ingår överenskommen lön, fasta tillägg och rörlig lön men ej ob-ersättning och ersättning vid jour och beredskap.

Lön för arbetad tid

Här inkluderas även ob-ersättning men ej ersättning för jour och beredskap.

Total lön

Här ingår även ersättning vid jour och beredskap.

Kreicbergs

UTREDNING & OPINION

För kommunalt anställda vårdbiträden och personliga assistenter redovisas bara genomsnittlig månadslön men denna ska jämföras med nivån total lön för privat sektor enligt SCB.⁵ I tabellen nedan har vi därför jämfört total lön i privat sektor för arbetare och tjänstemän inom yrkesgruppen vårdbiträden och personliga assistenter med den genomsnittliga månadslönen för kommunalt anställda inom samma yrkesgrupp. För arbetarna har vi räknat upp timlönen med 172 för att få fram en månadslön.

Tabell 2 Total månadslön inklusive ob-, jour- och beredskapsersättning för vårdbiträden och personliga assistenter

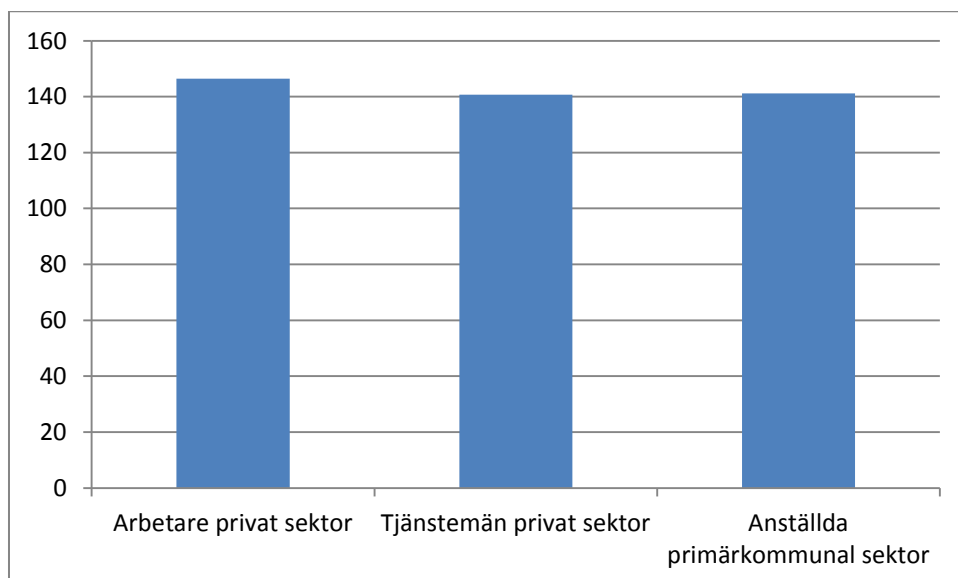
	2009	2010	2011	2012	2013
Total lön arbetare privat sektor*	22498	23512	24063	24888	25181
Total lön tjänstemän privat sektor	22600	21700	22300	23900	24200
Genomsnittlig månadslön primär kommunal sektor	21500	22000	22500	22900	23300

*Timlönen enligt SCB är multiplicerad med 172

Källa: SCB, strukturlönestatistiken

Enligt SCB är alltså inte månadslönerna lika höga i den kommunala sektorn som i den privata. Men eftersom normalarbetstiden är högre i den privata sektorn bör hänsyn tas till detta för att få en rättvis jämförelse. I diagrammet nedan har vi därför dividerat lönerna i privat sektor med 172 och lönen i kommunal sektor med 165.

Diagram 2 Timlöner inklusive ob-, jour- och beredskapsersättning 2013 för vårdbiträden och personliga assistenter

Källa: Egna beräkningar från SCBs strukturlönestatistik

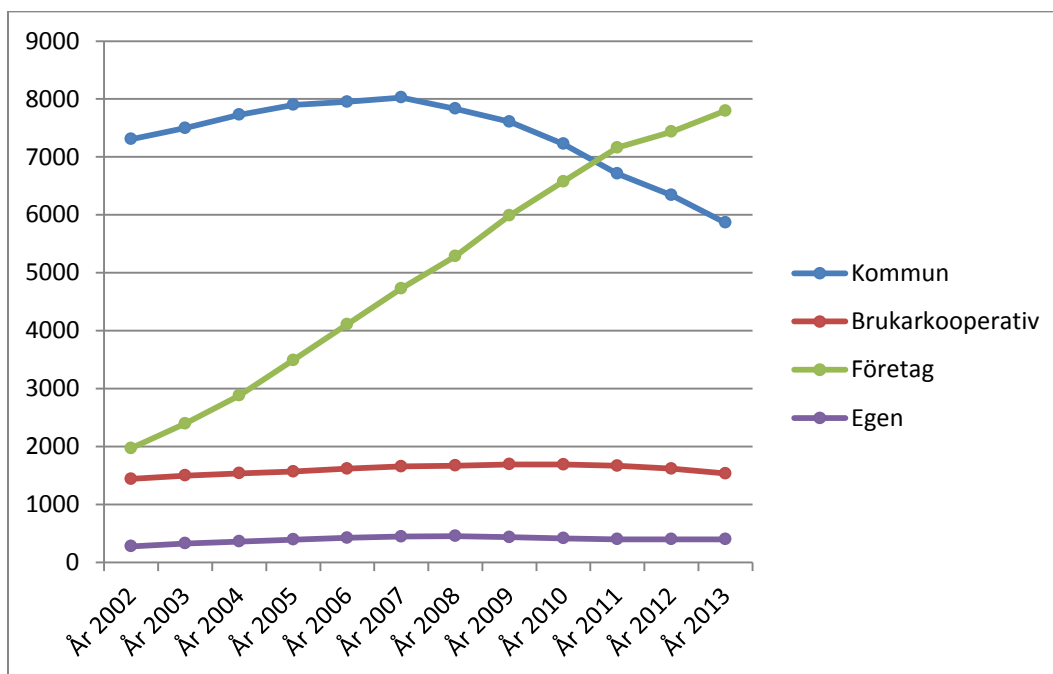
Slutsatsen är alltså att det inte finns något i SCBs lönestatistik som tyder på att lönerna är väsentligt lägre för personliga assistenter i privata företag jämfört med dem som är kommunalt anställda.

⁵ Telefonintervju med Leif Norén SCB 10/6-2014.

Det finns även andra faktorer som talar för att lönerna för privat anställda assistenter bör vara i nivå med lönerna som betalas ut i kommunerna. En är att fackförbundet Kommunal förhandlar om löneavtalen med både kommuner och privata företag. Det är inte sannolikt att Kommunal skulle gå med på avtal med lägre löner i de privata företagen.

En annan faktor som tyder på att lönerna i de privata företagen står sig väl i jämförelse med kommunernas är utvecklingen av assistansmarknaden. De privata företagen står för en allt större andel av assistansen. Den snabba ökningen talar för att lönerna är väl i nivå med kommunerna. De privata företagen skulle ha svårt att rekrytera om lönerna låg betydligt under de löner som erbjuds i kommunerna. Valet av assistent är oftast viktigare för brukarna än om anordnaren är en kommun eller ett företag. Det innebär att om assistenterna verkligen tjänade 4 500 kronor mer i månaden som kommunalt anställda är det inte sannolikt att så många skulle välja privata utförare.

Diagram 3 Antal assistansberättigade efter driftsform

Källa: Försäkringskassan

Efter att ha både analyserat SCBs statistik och utvecklingen av marknaden är det därför svårt att hitta något stöd för att lönerna för personliga assistenter är betydligt lägre i privata företag än i kommunerna.

Fördelning mellan löne- och administrationskostnader

Även om löneläget är likartat i kommuner och privata företag återstår frågan om både företagen och kommunerna är överkompenserade i nuvarande system. I en offentlig utredning som publicerades

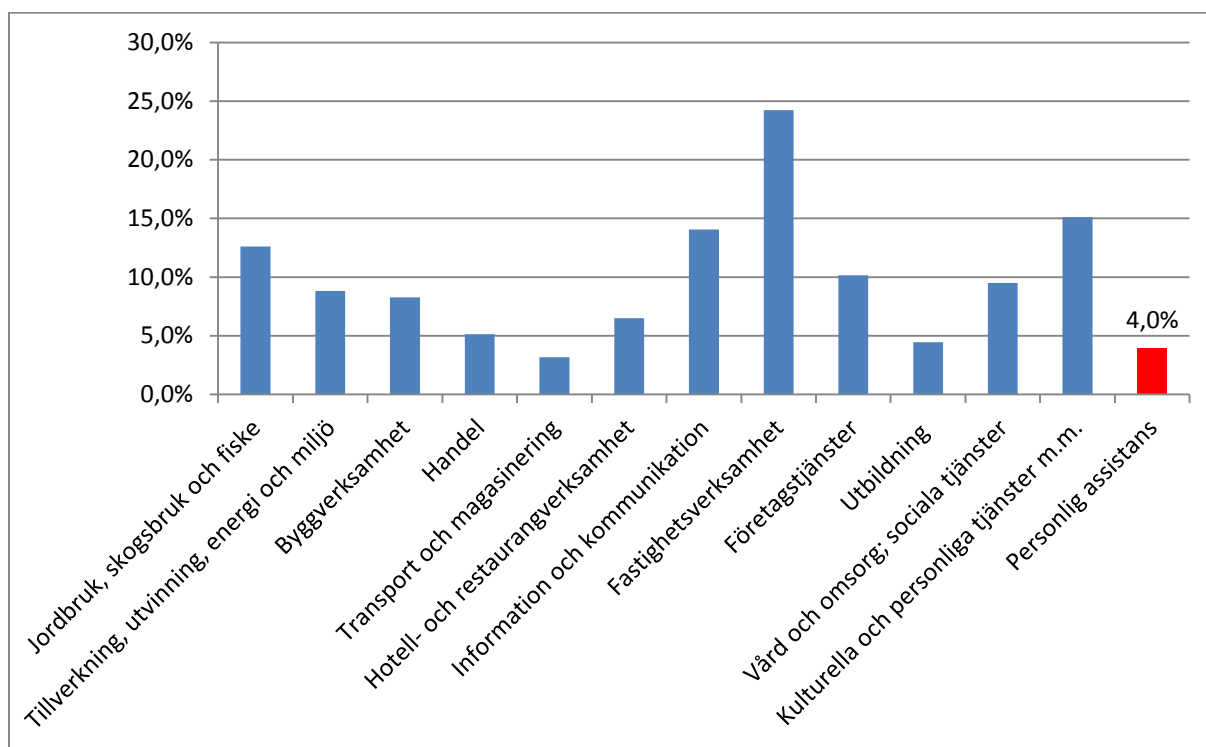
Kreicbergs

UTREDNING & OPINION

2012⁶ visades att det fanns många mindre företag som uppvisade en hög lönsamhet men i de större företagen var inte vinsterna anmärkningsvärt höga.

Det finns ingen särskild branschkod för personlig assistans vilket gör det svårt att jämföra lönsamheten inom branschen med andra branscher. I en tidigare rapport har vi använt uppgifter från UC för 115 företag inom personlig assistans och jämfört lönsamheten i dessa företag med andra branscher. Vi har då studerat nettomarginalen (resultat efter finansiella poster/omsättning). Mediannettomarginalen i dessa 115 företag låg då på 4 procent under 2012 vilket var lägre än i nästan alla andra branscher.

Diagram 4 Nettomarginal 2012

Källa: Fakta om branschen personlig assistans 2014

Skulle vi studera hela branschgruppen 88.1 där även hemtjänst och dagcentraler ingår var nettomarginalen 8,0 procent 2012 och 3,3 procent 2011.

Det finns därför anledning att ifrågasätta om företagen verkligen är överkompenserade i dagens system. Assistansersättningsutredningen hävdar att schablonbeloppet ökat snabbare än arbetskostnaderna under senare år och att företagen därmed blivit överkompenserade. Utredningen menar också att detta medfört att arbetskostnaderna numera inte utgör 87 procent av schablonen som den ska göra enligt Försäkringskassans allmänna råd. Men det finns starka orsaker till att ifrågasätta dessa slutsatser.

⁶ Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6)

För det första är det osannolikt att företagen eller kommunerna klarar att bedriva en verksamhet tillräckligt hög kvalitet om övriga kostnader endast får uppgå till 13 procent av schablonen. Här ska alla övriga kostnader som administration, utbildning och assistansomkostnader ingå. De kartläggningar som vi genomfört tidigare tyder på att fördelningen 80/20 är mer överensstämmande med verkligheten. Enkäten besvarades av 13 företag men dessa står för nära hälften av omsättningen i branschen.

Tabell 3 Kostnadernas andel av omsättningen 2012

Lönekostnader för assistenter	60%
Lagstadgade sociala avgifter för assistenter	17%
Övriga lönebikostnader	3%
Assistansomkostnader	2%
Utbildningskostnader	1%
Administrativa löne- och lönebikostnader	7%
Övriga administrativa kostnader	3%

Källa: Fakta om branschen personlig assistans 2014

Trots detta används 87/13 fortfarande som en riktlinje för hur kostnadsfördelningen inom personlig assistans bör se ut. Samtidigt saknas det underlag för att fastslå om detta är en rimlig nivå. En studie från Riksförsäkringsverket från 2004⁷ är det enda underlag som vi kunnat hitta som stödjer 87/13-fördelningen. Där presenteras resultaten av en enkät till anordnare av hur deras kostnader fördelas i procent av omsättningen.

Tabell 4 Kostnadsfördelning

	Minsta värde	Högsta värde
Lönekostnader	85	90
Administrationskostnader	6,6	8
Utbildningskostnader	2,7	3,8
Assistansomkostnader	1,9	3,5

Källa: Riksförsäkringsverket

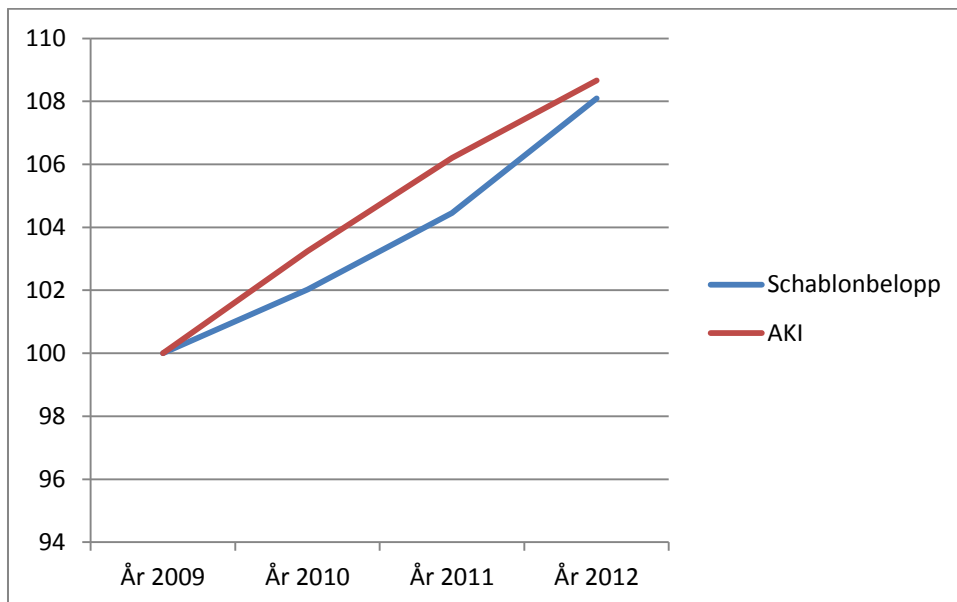
Denna genomgång skulle alltså stödja att 87 procent i lönekostnader för assistenter är en rimlig fördelning. Men underlaget för enkäten är extremt litet. I undersökningen ingick bara två företag, två kommuner och ett brukarkollektiv. Problemet är också att det inte är möjligt att veta hur lönekostnaderna har fördelats. Om även de administrativa lönerna ingår i lönekostnaderna är fördelningen 87/13 rimlig. Det överensstämmer med de undersökningar som vi tidigare gjort av

⁷ "Uppdrag att se över regleringen av timbeloppet för den statliga Assistansersättningen", Riksförsäkringsverket, Dnr 5281/2004

branschen.⁸ Det är däremot inte trovärdigt att hävda att enbart assistanslönekostnaderna uppgår till 87 procent av schablonen.

Assistansersättningsutredningen hävdar också att schablonbeloppet ökat betydligt snabbare än arbetskraftskostnaderna vilket medfört att företagen numera är överkompenserade. Men några övertygande belegg för detta presenteras inte. I utredningen hävdas att arbetskostnaderna minskade mellan 2009 och 2010 och ändå höjdes schablonen. Det är svårt att förstå hur Assistansersättningsutredning kommit till slutsatsen att arbetskostnaderna minskade. De redovisar själva data som visar att lönerna ökade under detta år. Det innebär att övriga arbetskostnader, som exempelvis lagstadgade och kollektivavtalade arbetsgivaravgifter, skulle minskat kraftigt. Men några drastiska sänkningar av dessa avgifter gjordes inte under 2010. Som jämförelse ökade Arbetskostnadsindex (AKI) för arbetare inom privat vård och omsorg med 2 procent under 2010⁹ och i AKI ska både löner och andra arbetskostnader räknas in. Faktum är att AKI till och med ökat lite snabbare än schablonbeloppet sedan 2009.

Diagram 5 AKI för arbetare inom vård och omsorg och schablonbeloppet, Index 2009=100.

Källa:Försäkringskassan och SCB, Arbetskraftskostnadsindex (AKI)

Sammanfattning

Assistansersättningsutredningen drar slutsatsen att privata assistansanordnare är överkompenserade i nuvarande system. Det är främst tre argument som används för denna slutsats. För det första att de privata företagen betalar ut lägre assistanslöner än kommunerna. För det andra, att timschablonen

⁸ Fakta om branschen personlig assistans 2014

⁹ Även LCI som är det internationella måttet på arbetskostnader ökade med cirka 2 procent inom vård och omsorg 2010, enligt SCB.

ökat snabbare är arbetskostnaderna framförallt under 2010. Slutligen, att assistanslönerna inte längre uppgår till 87 procent av omsättningen.

I denna rapport granskas dessa tre argument och vi finner inget stöd för utredningens slutsatser. I de flesta fall bygger de på enkäter med få tillfrågade, låg svarsfrekvens och otydligt ställda frågor.

När det gäller timlönerna finns det inget i den officiella statistiken som tyder på att lönerna för personliga assistenter i privata företag ligger under lönerna för kommunalt anställda assistenter. Lönenivån enligt SCB är nästan identiskt i privat- och offentlig sektor. Under senare år har också andelen anställda i privata företag ökat kraftigt. Denna utveckling skulle inte vara möjlig om lönerna i de privata företagen låg betydligt under de kommunala lönerna. Assistenterna skulle då ha gjort allt för att vara kvar som kommunalt anställda.

Det finns heller inget i den officiella statistiken som tyder på att arbetskostnaderna ökat i betydligt långsammare takt än timschablonen eller att arbetskostnaderna sjönk under 2010. SCBs officiella mått AKI och LCI visar på en ökning på cirka 2 procent under 2010. AKI har också ökat i samma takt som timschablonen under de senaste åren.

När det gäller kostnadsfördelningen 87/13 är det tveksamt om den någonsin varit relevant. De flesta företag har lönekostnader som uppgår till mellan 85 och 90 procent av omsättningen. Men om vi endast studerar assistanslöner är 80/20 en mer korrekt beskrivning av verkligheten. Det är tveksamt vilka lönekostnader som avses i Riksförsäkringsverkets ursprungliga undersökning och den byggde dessutom endast på svar från två företag, två kommuner och ett brukarkollektiv.